

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В
ЗЕРНОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК**

Проаналізовано сучасний стан та забезпеченість зернового підкомплексу АПК необхідними потужностями із первинної доробки та зберігання зерна та обґрунтовано перспективні напрямки розвитку обслуговуючої кооперації у галузі

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є важливим напрямом розбудови та зміцнення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки. Однак на даному етапі їх кількість та обсяг надаваних послуг не задовольняють зростаючих потреб сільськогосподарських товаровиробників. Формування мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів стримує цілий ряд несприятливих факторів, таких як: брак ресурсів для формування належної матеріальної бази, недосконалість та взаємна неузгодженість законодавства, недостатній рівень обізнаності сільського населення щодо сутності та принципів кооперації, а також відсутність ефективних форм державної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями зернового ринку, його сучасного стану та ефективності функціонування займаються такі українські науковці, як П. Саблук, Р. Саблук, О. Шпикуляк, В. Мессель-Веселяк, К. Лебедєв та ін. У своїх працях вони часто наголошують на необхідності створення в Україні мережі кооперативних елеваторів з метою розв'язання багатьох фінансових проблем учасників ринку зерна та надання можливості безпосереднім товаровиробникам протистояти тиску з боку посередницьких структур і самостійно здійснювати реалізацію своєї продукції. Різні аспекти сільськогосподарської кооперації з погляду доцільності практичного використання її можливостей та переваг у розв'язанні соціальних та економічних проблем у розвитку сільського господарства досліджували у своїх працях такі вчені, як Ф. Горбонос, М. Малік, В. Марочко, О. Могильний, Л. Молдаван, В. Онищенко, П. Саблук, В. Семчик, В. Юрчишин та ін. Проте у літературі досі не знайшли достатнього висвітлення практичні аспекти та перспективи створення і діяльності кооперативів у галузі зернового господарства у сучасних умовах.

Мета дослідження. Дослідити можливості та перспективи активізації кооперативного руху для забезпечення зернового підкомплексу АПК необхідною інфраструктурою для доробки та зберігання зерна.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відродження реальних кооперативних відносин в аграрному секторі України розпочалось з прийняттям Верховною Радою України у 1997 році Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію", яким визначено основні засади подальшого розвитку національного кооперативного руху.

Особливе значення питання розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації набуло у процесі здійснення широкомасштабних реформ на селі, зокрема, з прийняттям Указу Президента України від 3 грудня 1999 року № 1529 "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки" було зобов'язано Кабінет Міністрів України та органи місцевого самоврядування здійснити організаційні заходи щодо забезпечення всім членам колективних сільськогосподарських підприємств права вільного виходу з цих підприємств із земельними частками (паями) і майновими паями та утворення на їх основі приватних (приватно-орендних) підприємств, селянських (фермерських) господарств, господарських товариств, сільськогосподарських кооперативів [3].

Особливостю створення селянами сільськогосподарських кооперативів у цей період було те, що формування активів таких кооперативів у відповідності до цього Указу Президента України передбачалось здійснювати шляхом передачі окремих будівель, споруд, техніки, робочої і продуктивної худоби, птиці, знарядь праці тощо членам колективних сільськогосподарських підприємств – власникам земельних часток (паїв), які подали в установленому порядку заяву про відведення земельної ділянки в натурі, у рахунок погашення належних їм майнових паїв.

Іншими словами, Указ Президента України від 3 грудня 1999 року № 1529 створив можливості для створення сільськогосподарських кооперативів на базі майна реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств, виділеного засновникам кооперативу в рахунок належних їм майнових паїв, без залучення значних інвестиційних ресурсів для формування їх виробничої бази.

Однак, на цьому етапі в процесі створення сільськогосподарських кооперативів виявились не врегульованими цілий ряд питань, зокрема, щодо майнових відносин у кооперативах, прав членів кооперативів, управління кооперативами.

Іншим Указом Президента України від 19 грудня 2000 року № 1348 "Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах", визнано, що одним із важливих напрямів реалізації структурних змін в економіці України та формування її багатокладності є розвиток кооперативного руху [2]. Цим Указом Президента України було поставлено завдання щодо заохочення кооперативного руху шляхом надання кооперативам пільг та гарантій, недопущення подвійного оподаткування доходів від кооперативної діяльності, створення умов для розвитку різних видів кооперативних організацій.

Крім того, було зобов'язано Кабінет Міністрів України, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації розробити та затвердити у тримісячний строк заходи на 2001-2003 роки щодо підтримки розвитку кооперативного руху, зокрема, у сферах матеріально-технічного забезпечення, заготівлі, збуту та переробки продукції, виробничого, побутового, соціально-культурного обслуговування, а також створення мережі сільськогосподарських обслуговуючих, промислових, транспортних, житлових та будівельних кооперативів, багатофункціональних товариств у системі споживчої кооперації. Крім того, Кабінету Міністрів України було доручено розробити та внести на розгляд Верховної Ради України законопроект про кооперацію, передбачивши у ньому, зокрема, особливості створення і функціонування різних форм кооперативних організацій, надання кооперативам пільг та гарантій.

На виконання вищезазначених Указів Президента України було здійснено ряд відповідних заходів задля вирішення поставлених завдань, у тому числі Міністерством аграрної політики розроблено, а Урядом прийнято постанову від 12 грудня 2002 р. № 1858 "Про затвердження Програми розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003-2004 роки", дія якої

була продовжена на 2005 рік [1]. Важливим здобутком в процесі реалізації Програми стала розробка примірних статутів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів різних видів діяльності, що полегшило завдання ініціативних груп щодо створення нових кооперативів. Також, на виконання поставлених Програмою завдань наказом Міністерства аграрної політики від 18.03.2003 № 67 було затверджено Рекомендації щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з використанням майнових паїв або часток в майні, що знаходиться у спільній частковій власності колишніх членів реорганізованих колективних сільськогосподарських підприємств. Проте, передбачені Програмою заходи щодо фінансової підтримки створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів шляхом внесення до Державного бюджету статей витрат на компенсацію відсоткової ставки за залученими кооперативами кредитами, а також для забезпечення їх технікою та обладнанням за кошти бюджету на умовах фінансового лізингу, в цей період так і не знайшли практичного втілення.

Однак, незважаючи на значну організаційну роботу органів виконавчої влади всіх рівнів, а також на активізацію громадянської позиції селян, фермерів та невеликих сільськогосподарських підприємств щодо ініціювання створення сільськогосподарських кооперативів, не вдалося досягти кардинального підвищення ролі кооперативного руху у питанні підтримки аграрного бізнесу.

Головними причинами такої ситуації, на нашу думку, були відсутність дієвих механізмів державної підтримки та достатніх джерел фінансових ресурсів для інноваційного розвитку обслуговуючих кооперативів, а також морально і технічно застаріла виробнича база сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Окрім того, варто зазначити, що згадані вище Укази Президента, Постанови Уряду та Накази Міністерства аграрної політики України носили значною мірою декларативний характер, оскільки не забезпечували процеси розвитку сільськогосподарської кооперації реальною державною фінансовою, організаційною та інформаційно-консультаційною підтримкою.

В розрізі регіонів процеси створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів протягом 2001-2010 рр. характеризуються наступними даними (табл. 1.)

Як випливає із наведених даних кількість зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів досягла свого максимуму у 2005 р. У період з 2001 по 2005 роки найбільше сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів створено в Житомирській, Івано-Франківській та Хмельницькій областях. Темпи розвитку кооперації у Чернігівській, Луганській та Кіровоградській областях були дещо нижчими, ніж в середньому по Україні.

Таблиця 1. Динаміка кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (станом на початок року)

Регіони	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
АР Крим	6	22	26	26	26	26	96	105	40	45
Вінницька	1	27	32	32	37	42	70	73	71	76
Волинська	27	27	31	31	33	35	37	35	34	27
Дніпропетровська	46	46	46	46	32	32	35	36	2	23
Донецька	19	28	55	56	58	29	30	29	16	5
Житомирська	15	75	75	79	79	83	83	83	93	97
Закарпатська	4	10	47	47	54	54	19	19	7	12
Запорізька	30	40	54	54	54	54	54	54	17	14
Івано-Франківська	158	158	158	158	158	158	34	34	20	30
Київська	43	43	36	36	65	65	21	21	14	19
Кіровоградська	7	8	13	15	19	15	12	13	8	19
Луганська	1	7	5	5	13	15	13	13	1	16
Львівська	29	56	60	30	47	44	39	38	38	35
Миколаївська	26	25	26	26	26	11	11	11	4	8
Одеська	24	24	15	32	23	22	26	21	6	41
Полтавська	4	16	25	15	49	39	26	28	6	16
Рівненська	28	29	34	34	34	34	34	24	8	12
Сумська	11	11	5	6	10	32	38	72	18	40
Тернопільська	10	25	33	33	37	40	44	44	3	5
Харківська	5	18	131	100	31	8	40	23	3	14
Херсонська	16	45	44	44	44	44	45	45	13	36
Хмельницька	122	36	70	81	81	81	81	85	51	12
Черкаська	22	49	49	49	52	20	21	18	9	20
Чернівецька	45	13	6	6	50	46	46	48	6	11
Чернігівська	25	18	14	14	15	15	15	8	8	12
Всього	734	856	1090	1055	1127	1044	970	979	496	645

Станом на початок 2010 року кількість кооперативів істотно зменшилась і становила 645 одиниць. Найбільше скорочення відбулось у Івано-Франківській, Хмельницькій та Донецькій областях. І лише у Житомирській та Вінницькій областях можемо спостерігати стійку тенденцію до поширення кооперативних форм господарювання.

В цілому варто відзначити що протягом останніх десяти років важко визначити чітку тенденцію розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, адже динаміка кількості кооперативів носить нестійкий стрибкоподібний характер.

Одним із демотивуючих факторів розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації є проблема неузгодженості на законодавчому рівні питання надання сільськогосподарським

обслуговуючим кооперативам статусу юридичної особи як неприбуткової організації, що призводить до подвійного оподаткування їх доходів [6, с. 308-309].

У табл. 2 наведені дані оперативного моніторингу розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в регіональному розрізі, який здійснює Міністерство аграрної політики України, щодо кількості зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з прибутковим та неприбутковим статусом та тих із їх числа, що реально функціонують, станом на 1 січня 2009 р.

Таблиця 2 Кількість зареєстрованих та діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів станом на 1.01.2009р.

№ п/п	Регіони	Кількість СОК	З неприбутковим статусом		З прибутковим статусом	
			зареєстровано	функціонують	зареєстровано	функціонують
1	АР Крим	40	26	23	14	- *
2	Вінницька	71	44	25	27	9
3	Волинська	34	33	13	1	0
4	Дніпропетровська	2	0	0	2	2
5	Донецька	16	9	2	6	4
6	Житомирська	93	87	36	6	3
7	Закарпатська	7	4	3	3	1
8	Запорізька	17	2	1	15	11
9	Івано-Франківська	20	0	0	20	14
10	Київська	14	5	3	9	7
11	Кіровоградська	8	1	1	7	6
12	Луганська	1	1	1	0	0
13	Львівська	38	16	9	22	5
14	Миколаївська	4	1	0	3	3
15	Одеська	6	2	1	4	3
16	Полтавська	6	4	0	2	0
17	Рівненська	8	8	4	0	0
18	Сумська	18	5	4	13	8
19	Тернопільська	3	2	2	1	1
20	Харківська	3	0	0	3	2
21	Херсонська	13	6	5	7	5
22	Хмельницька	51	1	0	50	41
23	Черкаська	9	6	5	3	3
24	Чернівецька	6	4	4	2	2
25	Чернігівська	8	5	4	3	3
Всього:		496	272	145	223	133

* немає даних

Аналізуючи дані табл. 2, варто зазначити, що співвідношення кількості обслуговуючих кооперативів із неприбутковим та прибутковим статусом у різних областях значно відрізняються, або навіть діаметрально протилежні. Так, у Дніпропетровській, Івано-Франківській та Харківській областях немає жодного кооперативу із неприбутковим статусом, тоді як у Рівненській та Луганській областях усі, а на Волині та Житомирщині понад 90% обслуговуючих кооперативів зареєстровані як неприбуткові організації.

З врахуванням викладеного є підстави зробити висновок про те, що сьогодні в обласних податкових інспекціях немає єдиного підходу до цього питання, а рішення про реєстрацію сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в окремих областях приймаються під впливом суб'єктивних факторів окремих посадових осіб.

Іншими словами, норма Закону України „Про сільськогосподарську кооперацію”, де факто не є нормою прямої дії і не гарантує безумовне надання сільськогосподарському кооперативу статусу неприбуткової організації з дати його державної реєстрації.

За даними Мінагрополітики станом на 1 січня 2009 р. лише 272 з 496 зареєстрованих обслуговуючих кооперативів отримали статус неприбуткової організації. Їхня частка складає майже 55%.

Однак реально функціонують трохи більше половини з них. За даними табл. 2.2 бачимо також, що станом на 1 січня 2009 року функціонували всього 278 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що складає 56% від загальної їх кількості.

Таким чином, є вагомі підстави вважати, що дані моніторингу Міністерства аграрної політики процесів розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, що наведені в табл. 1, були суттєво завищені і не відображали реального її стану.

Разом з тим розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації може слугувати дієвим механізмом захисту економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників від проявів недобросовісної конкуренції з боку комерційних посередницьких організацій у сфері а також вирішення найбільш гострих проблем, з якими стикаються

сільськогосподарські підприємства на шляху просування виробленої ними продукції до кінцевого споживача [7, 190-191]. Зокрема, у зерновому господарстві необхідність створення обслуговуючих кооперативів впливає із тої ситуації, яка склалася навколо проблеми первинної обробки (сушіння та очистки), складування та зберігання зерна, а також його перевалки на залізничний транспорт.

В Україні спостерігається дефіцит місткостей сертифікованих зернових складів, які спроможні забезпечити належні умови зберігання зерна відповідно до вимог Технологічного регламенту зернового складу. За даними Держконтрольсільгосппроду станом на 15 квітня 2009 року в Україні налічувалось 701 зерновий склад загальною місткістю 29 344,85 тис. тон. З них у недержавній власності перебувають потужності зі зберігання зерна загальною місткістю 23 071,33 тис. тон (табл. 3). При цьому із всієї сукупності зернових складів технічним вимогам відповідають лише близько 60% об'єктів. Інші – використовують підлогове зберігання зерна.

З даними табл. 3 бачимо, що у 2008р. рівень забезпеченості зернового господарства необхідними потужностями зі зберігання зерна в середньому по країні складав лише 54,33 %. Сумарний дефіцит потужностей становив понад 20 млн. тон. Протягом року відбулося незначне розширення потужностей сертифікованих складів – майже на 400 тис. т. А із врахуванням одночасного зниження обсягів виробництва зернових до 46 млн. т. у 2009р., рівень забезпеченості складськими потужностями в середньому по Україні зріс більш, ніж на 9%. Однак враховуючи той факт, завдяки інтенсифікації сільськогосподарського виробництва на основі використання інноваційних технологій нарощування обсягів врожаю зернових до 80 млн. т. до 2015 року, проблема створення додаткових складських потужностей стає ще актуальнішою [5].

Таблиця 3 Рівень забезпеченості потужностями зі зберігання зернових в розрізі областей у 2008-2009рр.

Регіони	Зернові та зернобобові культури (увазі після доробки), тис. т.		Кількість сертифікованих зернових складів (СЗС)		Паспортна місткість СЗС, тис. тонн		Забезпеченість, %	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Автономна Республіка Крим	1734,1	1662,5	20	20	1105,70	1105,70	63,76	66,51
Вінницька	3377,6	3092,3	37	38	1470,39	1419,79	43,53	45,91
Волинська	717,0	639,7	8	8	215,60	215,60	30,07	33,70
Дніпропетровська	3693,9	2817,2	45	49	2338,17	2526,17	63,3	89,67
Донецька	2332,4	1724,3	36	35	1313,92	1319,62	56,33	76,53
Житомирська	316,4	1237,6	31	32	503,40	562,50	45,7	45,45
Закарпатська	316,4	301,7	5	5	51,00	57,00	16,12	18,89
Запорізька	2780,1	2130,7	38	38	1712,70	1712,70	61,61	80,38
Івано-Франківська	398,5	402,0	5	5	119,40	119,40	29,96	29,70
Київська	2592,8	2482,6	27	29	985,07	1052,47	37,99	42,39
Кіровоградська	3003,1	2534,2	52	52	2030,17	2033,87	67,6	80,26
Луганська	1639,6	1055,5	26	26	1056,55	1052,05	64,44	99,67
Львівська	837,2	822,5	11	12	205,66	228,46	24,57	27,78
Миколаївська	2385,9	2465,1	28	28	1582,70	1546,70	66,34	62,74
Одеська	3681,5	2838,7	37	39	2554,95	2610,75	69,4	91,97
Полтавська	4531,3	3829,9	50	53	2310,43	2382,13	50,99	62,20
Рівненська	769,8	696,3	9	9	315,30	315,30	40,96	45,28
Сумська	2365,7	2005,0	22	23	1084,20	1094,20	45,83	54,57
Тернопільська	1598,0	1573,9	19	19	523,50	523,50	32,76	33,26
Харківська	3797,0	2527,4	52	52	2159,41	2159,41	56,87	85,44
Херсонська	2202,3	1768,9	36	36	1570,35	1570,35	71,3	88,78
Хмельницька	1815,0	1701,6	30	29	1130,50	1071,60	62,29	62,98
Черкаська	2978,0	3194,9	29	30	1418,79	1433,59	47,64	44,87
Чернівецька	480,0	474,8	6	6	137,00	137,00	28,54	28,85
Чернігівська	2161,4	2049,0	28	28	1058,80	1095,00	48,99	53,44
Україна, всього	53290,1	46028,3	607	701	28953,65	29344,85	54,33	63,75

Дефіцит потужностей лінійних та припортових елеваторів є причиною цілого ряду проблем і труднощів, з якими стикаються виробники зерна та його експортери. Насамперед, це проблема післязбиральної доробки зерна. Вона викликана тим, що у процесі реформування сільськогосподарських підприємств право власності на токи та зернопереробні пункти колишніх КСП отримали далеко не всі сільськогосподарські підприємства, які були утворені шляхом виділення. Не мають власних потужностей по доробці зерна переважна більшість фермерських господарств, а також власники особистих селянських господарств. Вони змушені користуватися послугами приватних елеваторів.

Другою проблемою є нерівномірне розташування елеваторів та зерноскладів. Це у багатьох випадках зумовлює потребу у перевезеннях зерна на значні віддалі, які в окремих районах становлять більше 100 кілометрів. Витрати на ці перевезення збільшують собівартість зерна.

Ще однією передумовою, яка спонукає розвивати зернову інфраструктуру є той факт, що токи і зерносклади колишніх КСП, як правило, являють собою підлогові склади, які не забезпечують належних умов зберігання зерна, зокрема: фумігацію (обробка від шкідників), примусову вентиляцію, вимагають багато ручної праці для переміщення зерна а також використовують застаріле енергоємне, а тому малоефективне, обладнання для очистки, сушки і переміщення зерна.

Четвертим фактором є запровадження в Україні обігу складських документів на зерно, що дозволяє здійснювати операції із зерном без його фізичного

переміщення. Умовою для здійснення таких операцій є зберігання зерна на зерновому складі, який отримав сертифікат відповідності послуг по зберіганню зерна, виданий в установленому законом порядку (відповідно до ЗУ "Про зерно та ринок зерна в Україні"). а для отримання такого сертифікату зерновий склад повинен бути в змозі виконувати вимоги Технічного регламенту зернового складу, який гарантує забезпечення якості зерна в процесі його зберігання та транспортування.

Оскільки близько 80 відсотків елеваторів є приватними, ці підприємства у першу чергу обслуговують корпоративних клієнтів, а тому доступ інших виробників зерна в оптимальні терміни його обробки є обмеженими.

Крім того, дефіцит потужностей елеваторів призводить до монополізації ринку цих послуг та частих проявів антиконкурентних дій в частині необґрунтованого завищення розцінок на послуги по прийманню, очистці, сушінню, зберіганню та відвантаженню зернових. Тільки цими впливами можна пояснити той факт, що послуги недержавних елеваторів на 10-20 відсотків вищі, ніж на аналогічних підприємствах, які відносяться до сфери управління ДАК "Хліб України".

Значним є діапазон коливання цін на послуги сертифікованих зернових складів і в розрізі регіонів (див. рис.).

Для ілюстрації цього факту ми обрали 9 областей, які за даними Держкомстату мають найбільший потенціал щодо нарощування обсягів валового виробництва зерна. Відбір здійснено на підставі аналізу динаміки показників урожайності зернових культур та їх посівних площ за період з 1990 по 2009 р. [4,231-232].

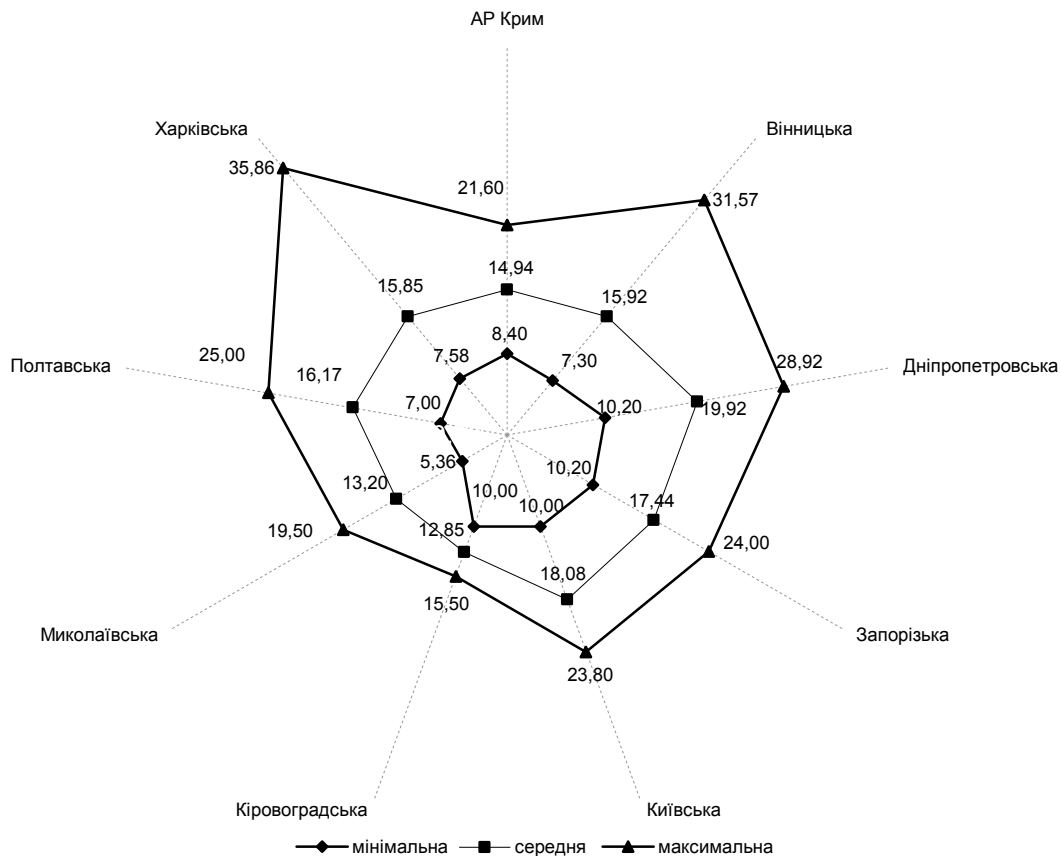

Рис. 1. Мінімальні, середні та максимальні ціни на послуги сертифікованих зернових складів зі зберігання зернових у розрізі окремих регіонів у 2009-2010 маркетинговому році*

*Розраховано за даними Міністерства аграрної політики України

Як показано на рис. розмах варіації цін на зберігання зерна навіть в межах одного регіону може бути дуже значним. Так, наприклад, у Вінницькій та Харківській областях мінімальна та максимальна вартість цієї послуги відрізняється більш, ніж в чотири рази. Найменше коливання цін (в межах 55%) спостерігається у Кіровоградській області. Схожа ситуація простежується також і щодо вартості інших послуг сертифікованих зернових складів, а саме: приймання, очистки, сушіння та відвантаження. Звичайно, частково різницю у вартості послуг складів можна пояснити об'єктивними факторами: різницею у технологічних процесах (частина сертифікованих зернових складів і досі використовують підлогове зберігання зерна), відмінностями технічних характеристик технологічного обладнання тощо.

Однак в основному така ситуація є результатом спекулятивних зловживань в умовах відсутності достатнього рівня конкуренції на ринку послуг зернових складів.

З огляду на викладене вище, вважаємо, що перевагу щодо пріоритетності розміщення зернових обслуговуючих кооперативів слід віддавати регіонам, у яких:

- більша частка неінтегрованих сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих селянських підприємств;
- більші середні розміри землекористування та віддалі перевезень зернових до пунктів приймання;
- нижчий рівень забезпеченості зерновими складами;
- стійкіше позитивне відношення до колективних засад ведення бізнесу, сформований відповідний менталітет підприємців;
- вища активність та корпоративна культура професійних громадських організацій сільськогосподарських товаровиробників;
- наявність зацікавленості місцевих державних адміністрацій у розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації;

- наявний фаховий склад управлінського персоналу Головних управлінь агропромислового розвитку, який розуміє і здатний впроваджувати кооперативну ідею.

Зернові обслуговуючі кооперативи необхідно створювати у тих областях, які мають найвищий потенціал зерновиробництва і перспективу значного нарощування обсягів вирощування зернових.

Важливим фактором, який має бути врахований при вирішенні питання регіонального розміщення новостворюваних сільськогосподарських зернових обслуговуючих кооперативів, є цінова регіональна політика на послуги суб'єктів господарювання, які надають послуги з приймання, зберігання та доробки зерна, оскільки однією із цілей головних завдань кооперативного руху в галузі зерновиробництва є розвиток конкурентного середовища та забезпечення безпосереднім товаровиробникам доступу на зерновий ринок, у якості повноправних його учасників. Зростання пропозиції щодо надання вищезгаданих послуг буде суттєво впливати на цінову політику існуючих та новостворюваних зернових складів.

Також для прийняття рішення щодо регіонального розміщення зернових обслуговуючих кооперативів визначальним є організаційне забезпечення процесів їх створення та діяльності, яке включає соціально-економічні передумови формування кооперативних структур, здатних забезпечити необхідні обсяги користування їх послугами і забезпечити якісне задоволення попиту сільськогосподарських товаровиробників на ці послуги. В залежності від кількості членів кооперативу, сумарної площі сільськогосподарських земель, які обробляються ними, середнього розміру сільськогосподарських угідь, що припадають на одного члена кооперативу, переліку зернових культур, на вирощуванні яких спеціалізуються їхні господарства тощо, можуть застосовуватись різні технологічні форми функціонування кооперативних

елеваторів, які відрізняються, насамперед, переліком послуг, які надаються членам кооперативу, а також структурою технологічного обладнання та його потужністю.

Створення та забезпечення діяльності зернового обслуговуючого кооперативу у сучасних умовах по своїй суті є інвестиційним проектом по створенню сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу та будівництву його виробничої бази, яка повинна включати технологічний комплекс по прийманню, доробці, зберіганню та відвантаженню зерна. Питома вартість спорудження сучасного зернохосвища „під ключ” складає за різними даними від 180 до 300 дол. США на 1 т. потужностей зі зберігання зерна. Очевидно, що власних коштів новоствореного кооперативу, які складаються з вступних та пайових внесків його членів, буде недостатньо для покриття всіх необхідних витрат на будівництво і технічне оснащення такого господарського комплексу.

Тому на етапі підготовки інвестиційного проекту щодо створення кооперативного елеватора слід вирішити питання щодо схеми фінансування проекту. Додатковими джерелами фінансування, окрім вступних та пайових внесків членів кооперативу, можуть бути:

- кошти Українського державного фонду підтримки фермерських господарств;
- іноземні кредити, залучені під гарантії держави;
- кошти державних програм підтримки сільського господарства, зокрема: на здешевлення % за отриманими кредитами, кошти лізингових програм, а також інші форми державної підтримки.

При цьому слід враховувати ряд особливостей, притаманних такому проекту:

- будівництво і введення в експлуатацію елеватора потребує певного часу, протягом якого кооператив функціонувати і отримувати доходи не буде а отже і не буде в змозі здійснювати виплати із погашення кредитних зобов'язань;
- неприбутковий статус зернового обслуговуючого кооперативу зумовлює очевидні труднощі при спробі здійснити техніко-економічне обґрунтування такого інвестиційного проекту за існуючими на сьогодні методиками, що базуються на розрахунку чистого грошового потоку саме на підставі показника очікуваного прибутку проекту;
- обмеження виплат на паї, згідно з яким на ці цілі може спрямовуватися не більше, як 20% відсотків чистого доходу, що підлягає розподілу, не сприяє залученню коштів портфельних інвесторів для фінансування такого проекту.

З огляду на ці обставини очевидно стає необхідність участі держави в інвестиційному забезпеченні розвитку зернових обслуговуючих кооперативів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Незважаючи на те, що питання активізації сільськогосподарської обслуговуючої кооперації неодноразово опинялися у полі зору державних органів

влади при розв'язанні актуальних проблем у сфері формування та розвитку аграрного сектору економіки, значних результатів на цьому етапі не досягнуто.

З одного боку істотного вдосконалення потребує нормативно-правова база створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. З іншого боку, нарізла потреба пошуку дієвих форм державної, в тому числі фінансової, підтримки створення кооперативних агро формувань.

Для комплектації елеваторів можливо використовувати лізингову схему у поєднанні із програмами здешевлення кредитів, здешевлення вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки, підтримки фермерських господарств, кооперативів тощо.

У зв'язку з цим вважаємо за потрібне спрямувати подальші дослідження на удосконалення існуючих та розробку нових механізмів державної фінансової підтримки та конкретних схем фінансування формування мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в цілому, та у зерновому підкомплексі АПК зокрема.

Список використаної літератури:

1. Програма розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003-2004 роки: затверджена Постановою КМУ від 12 грудня 2002 р. № 1858. – [Електронний ресурс]: Режим доступу до док. 2. Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах: Указ Президента України від 19 грудня 2000 року № 1348. – [Електронний ресурс]: Режим доступу до док. 3. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки: Указ Президента України від 3 грудня 1999 року № 1529. – [Електронний ресурс]: Режим доступу до док. 4. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2009 рік. // За ред. Ю.М. Остапчука. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 376 с. 5. Соловійова О.П. Сучасний стан ринку зерна в Україні // О.П. Соловійова. – [електронний ресурс] – режим доступу до док. – http://www.rusnauka.com/32_PWMN_2009/Economics/55294.doc.htm. 6. Цимбаліста Н.А. Нормативно-правові основи створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні. / Н.А. Цимбаліста // Вісник ЖДТУ. – № 4 (54). – с. 307-310. 7. Цимбаліста Н.А. Обслуговуючі зернові кооперативи як елемент інфраструктури ринку зерна. / Н.А. Цимбаліста. // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2010. – № 3. – с. 188-191.

ЦИМБАЛІСТА Наталя Андріївна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аналізу Львівського національного аграрного університету.

Наукові інтереси:

- інвестиційне забезпечення і державна підтримка створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів